

Lévay Endre

Feledhetetlen élmények egy színházi fesztiválról

PUSZTA JELZŐK fölsorolása helyett, válogatott nagy szavak helyett hitelesebben és igazabban szólunk akkor, hogyha hétköznapi nyelven mondjuk el: mi az, amit végignézünk a szabadkai Népszínház színpadán s mit jelentett számunkra az, amit estéről-estére átéltünk zsúfolt nézőterén.

Minél haladóbb és minél szervezesebb kultúréletet élünk s minél inkább szocialista tartalommal telik meg az, amit művész- és kultúrintézményeink csinálnak, annál gyorsabban és annál eredményesebben elmosódik a vidék határa; egy napon azt vesszük észre, hogy hozzáférhetőbbé vált a minőségi szocialista művészet a legszélesebb néprétegek számára.

Ha a multra nézünk, sokáig az volt a helyzet, hogy az igazi művészet fejlettségének legmagasabb foka csak a centrumokban élt, ott volt megközelíthető, s aki odáig eljutott, annak ott — mint egy-egy röpke emlék — feledhetetlen élményt jelentett. Ezek? Nem ezek, hanem százazrek és milliók maradtak vesztesek az ilyen élmény nélkül, azzal a reménnyel, talán gondolattal, hogy majd egyszer, ha annak az ideje eljő, akkor ők is megismerhetik, közvetlen közlőrlől megláthatják az emberi elme és alkotókészség nagy műveit.

Lám, hogy ölünkbe hullott a kincs. A szocializmus elhozta ennek is az idejét.

NYÁR ELEJÉN egyhónapig tartó színházi ünnep volt Szabadkán. Művészünnep volt ez, melynek a Népszínház volt a színhelye, mert a hűvös, borongós idő nem tette lehetővé, hogy a fesztivál a palicsi szabadtéri színpadon legyen.

A fesztivál rendező bizottságának mindekelőtt azt kellett számba venni, hogy a közönség az eddigi teljesítményeknél nagyobb művészi produkcióra vár. A műkedvelés szemléi, a tartományi színházak kötelező bemutatkozása után olyan műsorral lépni a színházlátogatók elé, amely túllép az eddigi teljesítményeken, mert nemcsak a saját erőfeszítését adja, hanem elhozza, közelhozza az ország legmagasabb művészetét.

Tavaly a Jugoszláv Drámai Színház vendégszerepelt Szabadkán műsorának két legjobb darabjával, Gorkij „Jegor Bulicsov”-

jával és Drzsics „Dundo Maroje” dubrovniki komédiájával, amelyről az idén franciaországi vendégszereplésük alkalmával a párizsi kritika a legnagyobb elismerés hangján emlékezett meg. Az idén tavasszal pedig dr. Gavella Branko Zágrábi Drámai Színháza tartotta itt bemutatkozó előadásait s nem kis jelentőségű tény az, hogy az új drámai együttes éppen Szabadkát választotta az új játéktípus bemutatásának színhelyéül.

Így nem volt könnyű dolog a nyári ünnepi játékok estéire olyan műsort összeállítani, amely nem visszaesést, hanem újabb lépést jelent előre színházi kultúránk legújabb törekvéseinek bemutatása felé.

Nem véletlen hát, hogy a tartomány egyes helységében működő együttesek helyett a főváros és a tartományi székváros művészei kerültek el hozzánk és a két nagy drámai színház vendégszereplése után is tudtak merészen újat adni, amiből színész és közönség egyaránt élményekkel gazdagodott.

A BELGRÁDI NÉPSZÍNHÁZ drámája repertoárjából két darabot választott: Nusics szatirikus vígjátékát, a „Világ”-ot és Retigen „Mély, kék tenger” című modern angol drámáját. A rendezői koncepció és a színészi teljesítmény mindkét darabba újat adott.

Nusics vígjátékirodalma egészen a legutóbbi időkig úgy szerepelt színpadainkon, mint a komédia legharsogóbb hangja. Rendezők, színészek és színházak így fogták föl egész életművét, nem csupán a burleszkhez közelálló vígjátékait, hanem szatíráit is, amelyekbe sokkal mélyebben volt beleágyazva a mondanivaló. Így éppen ez sikkadt el, ami legidőtállóbb Nusicsban s amivel legtöbbet tudott mondani a két háború közötti polgári társadalomról és a fővárosi csarsija tarka, vergődő és felemás életéről. Ha mondanivalóit ezen a vonalon követjük, akkor éppen a „Világ” című szatirikus színművében mondta el s ezt megfelelő beállításban először a belgrádi Nemzeti Színház hozta színpadra.

Egy szatirikus színművet láttunk, amelyet eddig minden együttes — ha rászánta magát, hogy műsorra tűzze — komédiának játszott. Azokat a *kihasználható* elemeket kereste benne, amelyekkel mehet a *közönség* izlése után, amelyekkel *cirkuszt* adhat színmű he-

lyett. A kispolgár fölfele-kapaszkodásának kevés olyan remekbeszabott színművével találkozunk még, mint Nusics „Világá”-ban. A függőség, a tehetetlen vergődés és a kaméleon-élet végighömpölyög előttünk a színen, a szatíra mar, finoman éget, embereket megrajzol olyan tehetetleneknek, amilyenek, s életet olyan kiúttalannak, amilyen a két háború között a filiszterek és az úrhatnám kisemberek szalónjaiban vagy inkább szalónná varázsolt „Potemkin-világukban” volt.

Rasa Plaovics a darab főszerepében az utóbbi évek egyik legnagyobb alakítását adta. Kevés színpadi eszközzel, még kevesebb színpadi fogással, ami mindenáron hatáseltérésre megy — egyszerű, közvetlen, őszinte emberi alakot adott. Annyira természetes és őszinte volt, mintha csak a nézőtérrel smink nélkül lépett volna föl a színre, hogy megmutassa nekünk a maga nyűgös életét. A hangja, a gesztusa, a tekintete minden mozzanatában emberi volt; el tudta velünk hitetni, még akkor is, amikor háttal állt a nézőtérre, hogy átviharzik rajta minden, de minden, amit a polgári élet mohó étvágyával és szereplési vágyával fölnyalábolt magának — és most, amikor roskadozva tartja az ölében —, nem tud vele mit kezdeni, mert bármit kezd, mindennel a saját álmának csődjét éri el... Rasa Plaovicsnak volt egy nagy jelenete, amikor arról beszélt feleségének, hogy milyen a világ. Űlt a régi, családi karosszékben és beszélt. Hullottak a szavai s előttünk minden, minden — amiről beszélt — életre kelt...

Fölemelkedett, fölemelkedett magasan mindenek fölé, hogy aztán annál szemléltetőbben mutassa meg: milyen tragikomikus a visszahullás, az összeomlás, amikor a kispolgár rózsaszínben játszó vágyálma szertefoszlik.

Ennek a művészi megmutatása volt ez az előadás.

Az angol drámaírás jelenkorának sok olyan alkotója van, akiket az európai színpadokon már csaknem mindenütt játszanak. Priestley után nem egy új drámaíró tűnt föl s közülök kiemelkedett T. Retigen a háború után a „Mély kék tenger” című drámájával. Ennek a műnek talán az lehetne a címe: „Ez a mai angol polgári élet”, mert azt adja mérés, reális megvilágításban. Retigen vissza tudja tartani magát attól, hogy az alakrajzokban bárkit is idealizálna; egy kicsit intellektuálisan komplikálja a jellemrajzokat, de élő alakokat ad és hiteleseket; elhisszük neki, hogy az, amit mond, valóban úgy is van.

A rendező, B. Borozán megtalálta a darabnak a sajátos levegőjét. Különös, kissé fanyar hangulat, amelyen eluralkodik a hidegvér — ez érződött a színpadon. És három

nagy alakítás villogása: Nevenka Urbanova a hervadó, szerelmes asszonya, Milán Puzics fiatal pilótája és Lyubisa Jovancics orvosa egészen külön szint és jelentőséget kölcsönzött ennek az előadásnak.

A MOZGALMAS ÉVEKNEK mindig vannak kimagasló eseményei: örömmel látjuk, hogy napjainkban már a színházi életnek is.

Meg kell mondanunk, hogy az ideai színházi fesztiválon a legfrissebb és legizgalmasabb hangot a Belgrádi Drámai Színház hozta magával. Az előbbi mellett és a nagy Jugoszláv Drámai Színház mellett ezt kísérleti színháznak is lehetne nevezni, ahol sem a színész, sem a rendező nem idegenkedik a forradalmi megoldásoktól a színpadon. Már a műsora is elárulja, hogy egészen új utakon halad; a modern drámairodalom majd minden kiemelkedő hangját megszólaltatták már Salacroux-tól kezdve Artúr Millerig s ezeknek műveivel filmszerűen pergő scenikai megoldásokat hoztak a színpadra is.

Ez két előadáson bontakozott ki a maga teljes méreteiben: Dosztojevskij „Bűn és bűnhődés” című regényének színpadi változatában és Artúr Miller „Egy kereskedelmi utazó halála” című drámájában. Egyszerre hat kép játszott a színpadon, a fényfüggöny váltásában úgy pergett az élet akár a filmen. Nem volt, úgy véltük, hogy nem volt mozzanat, amely a színpad mögé vitte volna a cselekményt, mert minden a szemünk előtt játszódott le a színpadra hozott képek különös vibrálásában. Jóllehet ez nem érte el a „Raszkolnyikov szenvedéseiben” a dosztojevskiji teljességet, de annál nagyobb és tökéletesebb volt a hatás Artúr Miller drámájában.

Predrag Dinulovics, a drámák rendezője nem követi a dramaturgiai hagyományokat. A klasszikus törvények őt nem kötik s ahol csak lehet, függetleníti magát tőlük, hogy minél közelebb kerüljön az élethez: az életes emberhez.

Ennek kapcsán Dinulovics, a Drámai Színház fiatal színész-rendezője törekvéseiről a következőket mondta:

„Mi a szó legszorosabb értelmében érdekes színházat akarunk játszani, amely minden mozzanatában történésekkel teli. Meszszire elkerüljük azt, ami banális, ami eseménytelen és monoton, ehelyett mindig azt keressük, ami izgalmas és érdekfeszítő... Tévedés lenne azt hinni, hogy az érdekességre való törekvés a való élet ábrázolásának a kárára megy. Korántsem. Meg kell mondanom, hogy mi nem is hangoztatjuk azt, hogy a színpadon az életet adjuk. Nem. A színpadon játszunk, ami ott folyik az csak játék. Ez semmiesetre sem egyeztethető össze a na-

turalista valóságábrázolással, mert éppen ezt akarjuk elkerülni; amennyire művészien játszunk és amennyire átéli ezt a néző is, annyira élet az, amit adunk..."

Amit a rendező mondott, azt láttuk a színpadon ugyanilyen megfogalmazásban. Ha egy színészre összpontosítjuk mindazt, amit az együttes a színpadon adott, akkor természetesen Szima Janicsijevics alakítását kell megemlítenünk a „Kereskedelmi utazó halálában”. Két embert játszott: egyszerre két világot. A multat és a jelent: a vállalkozások, remények éveit és az összeomlást. Janus-arca volt. Mindkét arca emberien megérintő volt és egy fényvillanás alatt változtatta őket, — a szöveg szerint a visszaemlékezés. Nem csoda, hogy lenyűgöző hatással volt a közönségre és az sem csoda, hogy utána még napokig sok színházi ember erről beszélt.

A Belgrádi Drámai Színház hogy itt járt s játszott, arról Janicsijevics alakításának soha el nem mosódó képe beszél...

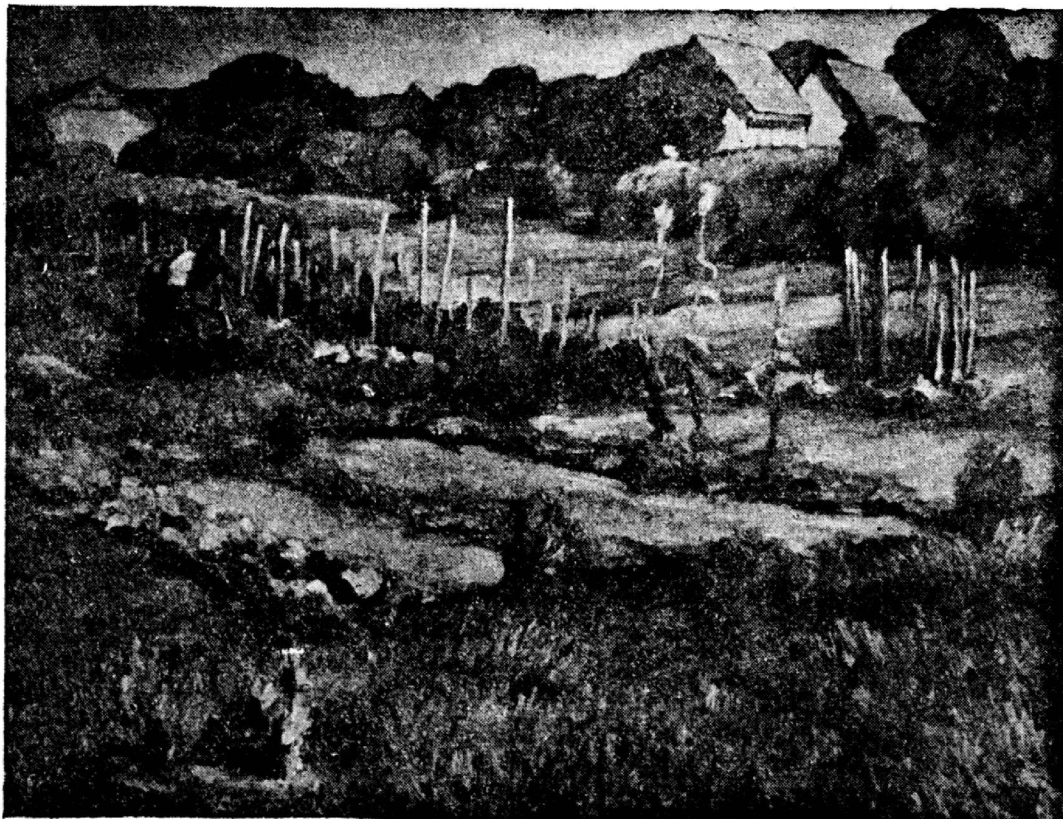
DÍSZES KOSZORÚNAK került a belgrádi balett a színházi fesztivál műsorának a végére. Csajkovszki „Hattyúk tava”, Hrisztics „Ohridi legenda” és a nagy balett-játék másik eredeti jugoszláv műve K. Baranovics „Mézeskalács” című zágorjei életképe.

Színek, melódiák és táncok játéka volt ez olyan művészi kavargásban, amilyennel a „Seherezáde” bemutatója óta ezen a színpadon nem találkoztunk.

Az ország első balettegyütteséről bírálat hangzott el már esztendőkkel ezelőtt is, nemcsak nálunk, hanem az országhatáron túl is: Angliában, Görögországban, Ausztriában, Németországban, Svájcban — mindenütt a legnagyobb elismerés hangján. Igen, ez az az együttesünk, amellyel művészetünk, színpadi művészetünk először jelentkezett a világban és ezek azok a művek, amelyekkel a jugoszláv folklór a legmagasabb teljesítményét nyújtja. Muzsikában, színben és táncban nem igen láttunk gazdagabbat: ezek olyan művek, amelyekben egy nép megmutatja játékos kedvének legszebb értékeit.

A FESZTIVÁL SZÁMADÁSA az, amit a bevezetőben mondtunk. A magas művészet, az igazi művészet a nép közvetlen közelségébe került s élményt nyújtott annak is, aki a távolban él.

Nálunk nincsenek távolságok, mert a szocializmus akarata minden távolságot áthidal, még akkor is, ha az milliókba kerül, mert a nép a maga kedvére és a maga gyönyörűségére megteremtette hozzá a milliókat...

PECHÁN JÓZSEF

Kert